

Фінансовий ризик-менеджмент як феномен сучасного управління з позицій стратегічної - поточної - оперативної складових

Антоненко В.М.,

к. е. н., доцент, доцент кафедри управління і фінансово-економічної безпеки
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
valentyana.antonenko@donntu.edu.ua

Сервачук М.О.,

магістрант кафедри управління і фінансово-економічної безпеки
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
mykhailo.servachuk.fem@donntu.edu.ua

Умови ринкового господарювання мають досить специфічні наслідки для діяльності усіх без винятку економічних суб'єктів. Це обумовлено тим, що економічні реалії, в яких функціонують економічні суб'єкти, пов'язані із дією різного роду і напрямків ризиків, які майже завжди чинять негативний вплив на їхню діяльність. Актуальність і значущість досліджень проблем ризиків підвищуються також тому, що ризики з часом стають більш значними, набувають системного характеру та здійснюють надто більший негативний вплив, аніж це було років десять-двадцять тому.

Будь-які загрози, від яких потерпають економічні суб'єкти, мають як наслідки фінансові втрати чи певні проблеми у фінансовій сфері. Тому управління фінансовими ризиками приваблює увагу науковців до його дослідження й розвитку, а фахівців, що займаються практичними питаннями захисту від фінансових загроз, – до впровадження методів та заходів раціонального управління ризиками з метою зменшення їх негативного впливу або втрати можливостей щодо покращення фінансових перспектив.

Фінансовою ризикологією (наукою про управління фінансовими ризиками) займалися свого часу багато вітчизняних і зарубіжних учених, в останнє десятиріччя – такі науковці, як, наприклад: О.М. Герасименко [1], І.О. Доценко [2], В.А. Паляниця [3], Ю.С. Скакальський [4], І.П. Шиндирук [5], S. H. Law, W.C. Lee, N. Singh [6], O. Ryan [7], C. Zheng [8], Y. Zhang, W. Hou, Y. Qian [9] та інші. Варто при цьому зазначити, що у менеджменті фінансових ризиків є певні принципові питання, які або ще не розв'язані чи ігноруються наукою, або щодо їх вирішення простежуються певні хибні підходи до їх вивчення.

Принципово відсутність єдності в управлінні ризиками може пояснюватися тим, що це управління пов'язується із досить складними, системно розгалуженими, сутнісно невизначеними категоріями, які, до того ж, іноді важко імплементуються у загальну систему корпоративного управління. Проблеми, що можуть виникати на практиці при впровадженні і реалізації заходів в управлінні фінансовими ризиками, обумовлюються як складністю і невизначеністю

стратегічних ситуацій, тим більше у ризикових сферах, так і неготовністю деяких менеджерів йти на прийняття рішень в умовах невизначеності.

Ми вважаємо, що в дослідженнях з управління фінансовими ризиками у першу чергу бракує комплексності розгляду управління з точки зору часового фактору, тобто стратегічний, поточний і оперативний види менеджменту є дещо відокремленими від їх системних складників, що заважає ефективному запровадженню дієвої системи ризик-менеджменту на практиці. Попри це, саме часовий чинник є найбільш вагомим при створенні і забезпеченні ефективного функціонування ієрархічної системи захисту від загроз фінансовим інтересам економічних суб'єктів (рис. 1). Від стратегічного управління до поточного і далі – до оперативного відбувається процес конкретизації фінансових завдань і деталізуються фінансові показники у фінансових планах. Про важливість врахування часового фактору в управлінні ризиками вказується, наприклад, в монографії С.О. Домбровської і І.С. Лапіної [10, с. 52-53].

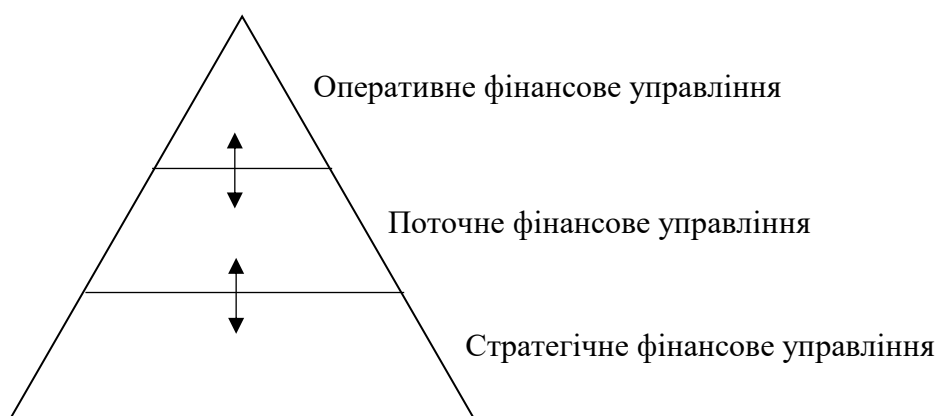

Рис. 1. Ієрархічна тріада складників фінансового ризик-менеджменту

Джерело: побудовано Антоненко В.М.

Аби додати до дослідження фінансових ризиків згадувану системність, варто підходити до цього саме з позиції наявного зв'язку між стратегічним, поточним і оперативним видами фінансового менеджменту та розглядати їх виключно з точки зору їх об'єктивного поєднання. Тому фінансові ризики у часовому їх визначенні розглядаються нами як певна тріада підсистем, а управління ними – як сукупність відповідних етапів: стратегічного, тактичного і оперативного. Не вводячи нічого нового у ці визначення, завважимо принагідно, що стратегічне управління має горизонт управління більший за рік (навіть 5 років і більше), тактичне – один рік, оперативне управління застосовується в межах кварталів, місяців і більш коротких часових діапазонів. Від стратегічного до тактичного, а потім від тактичного до оперативного – деталізуються, конкретизуються, уточнюються як інформація про ризики, так і відповідні захисні заходи. Часові періоди при цьому мають зв'язок між собою не паралельний чи послідовний, а, так би мовити, – внутрішньо структурований, різняться величиною часового періоду, точністю інформації і ступенем розробленості захисту. Тобто, стратегічний менеджмент є основою для

формування в подальшому поточних, а ті, у свою чергу, – оперативних управлінських дій, заходів, програм тощо; а зв'язок між ними являє собою згадувану раніше взаємопов'язану тріаду підсистем управління. Пояснимо єдність трьох рівнів в системі фінансового ризик-менеджменту через застосування відповідних фінансових управлінських рішень на кожному з описуваних його етапів.

Owen Ryan, засновник і керуючий компанією Owen Ryan Consulting and Coaching Ltd (що, зокрема, надає аудиторські, консультаційні, фінансові консультації та консультації щодо ризиків), пише про складність визнання стратегічних ризиків, що вони часто становлять більші загрози, ніж інші види ризиків, про їх посилювання з часом та про системну взаємозалежність між фінансовими і іншими видами ризиків [7], тобто що саме стратегічні ризики в системі фінансового ризик-менеджменту складають основу і передумови всієї системи майбутніх загроз і ризиків. Як вказує І.В. Федулова, під стратегією управління ризиками розуміють напрям і спосіб використання коштів для досягнення поставленої мети відповідно до визначеного ризик-апетиту [11, с. 65]. У якості нашого пояснення доцільно навести стратегічне правило забезпечення фінансової стійкості (а саме що спочатку будь-який економічний суб'єкт фінансує довготривалі і найбільш ризиковані активи), і зазначимо, що розподіл цих коштів в першу чергу відбувається для створення необоротних активів як більш тривалих і ризикованих.

На відміну від управління необоротними активами, оборотні, маючи більшу мобільність (принаймні в межах однорічного часового періоду), відносяться до об'єктів поточного управління. Зважаючи на те, що їх фінансування відбувається вже після формування стратегічних необоротних активів, вони забезпечуються фінансовими джерелами також після прийняття стратегічного фінансового рішення щодо створення необоротних. Це є абсолютно очевидним навіть з точки зору класичної теорії управління: політика управління базується і є продовженням стратегії.

Стратегічні і поточні фінансові рішення, в міру їх успішності (неуспішності), створюють передумови для ефективного (неефективного) оперативного управління. На стадії оперативного фінансового менеджменту критерієм успішності (неуспішності) управління є процеси руху грошових коштів, бо саме останні є найбільш рухливим (абсолютно ліквідним) елементом активів та виступають в решті решт мірилом ефективності усіх стратегічних, поточних або оперативних рішень.

Отже, як доводилося в попередньому викладенні, управління фінансовими ризиками пов'язане із об'єктивним розглядом стратегічних, поточних і оперативних фінансових показників, які можуть створювати відповідні сигнали менеджерам про відхилення від фінансових стратегії чи тактики або ж оперативного регулювання. Кожний з трьох названих (стратегічний, поточний, оперативний) ієрархічний управлінський рівень націлений на забезпечення досягнення відповідних фінансових цілей (рис. 2):

- стратегічний – на зростання капіталу власників (що є головною метою фінансового управління) завдяки раціональному використанню цього капіталу на фінансування активів;

- поточний – на збільшення прибутку (покращення фінансового результату), що впливає на змінювання власного капіталу, через ефективне управління формуванням та розподілом прибутку як мети і результату поточного менеджменту;

- оперативний – на оптимізацію руху грошових коштів, що у свою чергу забезпечує зростання прибутку (покращення фінансового результату) через зростання ефективності використання грошових коштів.

Ієрархічний рівень управління	Цілі управління	Методи досягнення цілей	Результати управління
Стратегічний	Зростання капіталу власників	Розподіл власного капіталу на фінансування активів	Забезпечення ефективного використання власного капіталу
Поточний	Збільшення прибутку	Формування джерел фінансування розвитку (активів) в процесі управління прибутком	Збільшення прибутку у складі власного капіталу (мета стратегічного управління)
Оперативний	Оптимізація руху грошових коштів	Визначення найбільш ефективних (з точки зору їх віддачі) напрямків використання грошових коштів	Зростання прибутку (мета поточного управління), а через це – і зростання капіталу власників (мета стратегічного управління)

Рис. 2. Ієрархія цілей /методів / результатів у фінансовому ризик-менеджменті
Джерело: побудовано Антоненко В.М.

З'ясувавши цільове ієрархічне співвідношення між рівнями фінансового управління, вкажемо на те, що ризик-менеджмент має бути націлений на комплексне убезпечення від проблем щодо досягненням цих цілей у їх ієрархічному поєднанні. Іншими словами, означені цілі для кожного рівня фінансового управління є об'єктом захисту відповідного ієрархічного рівня фінансового ризик-менеджменту.

З цього випливає необхідність подальших комплексних досліджень так званої тріади фінансового ризик-менеджменту. Дослідження, як нам виявляється, у найкращому варіанті, мають бути доведені до розробки системи факторних моделей, які б у формалізованому вигляді надавали б опис вказаних вище цілей°/результатів як об'єктів фінансового ризик-менеджменту. Ми впевнені, що саме це в майбутніх фінансових дослідженнях має бути одним з пріоритетних наукових розвідок у сфері фінансової ризикології.

Список літератури

1. Герасименко О.М. Ризик-орієнтоване управління в системі економічної безпеки підприємства. Дис. на здоб. наук. ступеня д. е. н. 21.04.02 економічна

безпеку суб'єктів господар. діяльності. Черкаський націон. ун-т імені Богдана Хмельницького. ПВНЗ «КРОК», Київ, 2021. 667 с.
URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/disertatsiji-avtoreferati-vidguki/gerasimenko_2021-disertatsija.pdf.

2. Доценко І.О. Стратегія управління фінансовими ризиками підприємства в процесі формування його фінансової безпеки. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2020. № 20. С. 73-78.
URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V20\(2020\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V20(2020)-12).
3. Паляниця В.А. Складові стратегії попередження ризиків у господарській діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2010. № 5.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=214>.
4. Скакальський Ю.С. Контролінг фінансових ризиків підприємств. Дис. на здобут. наук. ступ. к.е.н. спец. 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. Київ. 2016. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». 231 с. URL: <https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.04/2016/Skakalsk-diss.pdf>.
5. Шиндирук І.П. Організація системи фінансового ризик-менеджменту підприємств. *Ефективна економіка*. 2012. № 4.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1084>.
6. Law S. H., Lee W. C., Singh N. Revisiting the finance-innovation nexus: Evidence from a non-linear approach. *Journal of Innovation & Knowledge*. 2018. № 3. Pp. 143-153. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jik.2017.02.001>.
7. Ryan O. Strategic Risk. A cornerstone of risk transformation. 2017. 12 p. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/risk/articles/implementing-risk-transformation-in-organizations.html>.
8. Zheng C. An innovative MS-VAR model with integrated financial knowledge for measuring the impact of stock market bubbles on financial security. *Journal of Innovation & Knowledge*. 2022. Volume 7, Issue 3. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jik.2022.100207>.
9. Zhang Y., Hou W., Qian Y. A dynamic simulation model for financing strategy management of infrastructure PPP projects. *International Journal of Strategic Property Management*, 2020. № 24 (6), P. 441-455. URL: <https://doi.org/10.3846/ijspm.2020.13627>.
10. Домбровська С.О., Лапіна І.С. Структура капіталу підприємства: сучасні проблеми та парадигма розвитку : монографія. Харків : «Діса плюс». 2020. 256 с.
11. Федулова І.В. Стратегія ризик-менеджменту. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Т. 1. № 1. С. 64-73. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2019.01.065>.